

Дзе бруіцца крыніца

Першы гідралагічны помнік прыроды быў аб'яўлены ў рэспубліканскім ландшафтным заказніку «Гродзенская пушча».

І хаця ў Беларусі дзясяткі крыніц, якія знаходзяцца пад аховай дзяржавы, атрымаць такі статус зусім няпроста. Напрыклад, актывістам гродзенскага творчага калектыву «Прынямонне» спатрэбіўся не адзін год, каб даказаць каштоўнасць мясцовых крыніц.

Удзельнікі гродзенскага гуртка, які створаны пры Інстытуце прыродакарыстання Нацыянальнай акадэміі навук (НАН) Беларусі, людзі дасведчаныя: краязнаўцы, гісторыкі, медыцынскія работнікі, архітэктары, мастакі. Усе дбаюць аб захаванні багацця, якое падарыла гэтаму краю прырода. Дзякуючы іх намаганням, на крыніцы была звернута ўвага і навукоўцаў, і мясцовых улад, і прыродаахоўных органаў.

Ініцыятар справы - кіраўнік грамадскага аб'яднання **Тэрэза БЕЛАВУСАВА**. Яе апантанасць вядома не толькі адпаведным службам, але і многім мясцовым чыноўнікам.

За некалькі дзясяткаў гадоў сабраны даволі значны стос дакументаў і навуковых даследаванняў, якія вяліся ў Інстытуце фізіялогіі НАН Беларусь

- У Гродзенскай пушчы прабураны свідравіны і знойдзены запасы мінеральнай вады, але праграма па яе здабычы была спыненая, свідравіны закрансер-аваны. Не хачу, каб такі лёс найаткаў і крыніцы. Таму сёння мы робім усё, каб захаваць гэтыя гіры-родныя аб'екты, за якімі сачылі яшчэ мае продкі: падкошвалі траву, прывозілі камяні для абкладання дарожак, чысцілі наваколле. Цяпер мая чарга гэтым займацца. Хоць і паціху, але справа ідзе, - выказалася актывістка.

Такіх адметных крыніц у яе некалькі. У сям'і нямала паданняў аб тым, якія хваробы лечыць кожная.

«Дасье» сабрана на шэсць самых вядомых, якія маюць уласныя назвы.

Дарэчы, гэтыя імёны невыпадковыя.

Ва ўсіх ёсць пэўны гістарычны падмурак.

Адкуль у крыніц назвы

Крынічны край знаходзіцца ў наваколлі вёскі Прывалка. Ад Гродна крыху болып за 30 км. Адметнасць гэтага раёна ў тым, што ён прыгранічны. Ад літоўскага горада Друскенікі ўсяго каля 10 км. На думку старажылаў, мясцовая вада мае такія ж якасці, што і на вядомым курорце. Праз Гродзенскую пушчу працякае знакаміты Аўгустоўскі канал - помнік гісторыі і культуры XIX стагоддзя. Тут знаходзіцца самае нізкае месца Беларусі - яміна, глыбіня якой 80 м. Згодна з паданнем, раней тут быў горад Райгарад, які праваліўся пад зямлю. Ад яго і атрымала назву крыніца, што цячэ ў гэтай мясцовасці. Праўда, гродзенскі краязнаўца **Аляксандр ГОСЦЕУ** пазбягае містыкі і лічыць, што горад знік з-за таго, што Нёман у тыя часы па нейкіх прычынах змяніў сваё рэчышча. А пад ім праходзіць крэйдавы і крэмнёвы шлейф, што ствараўся мільёны гадоў, які ачышчае падземную ваду. Таму і яна мае гаючую сілу.

Да крыніцы, што выцякае з трубы, вядзе добра пратапаная дарожка, ёсць ступені. Прырода вакол дзікая, што адпавядае стану пушчы.

Яшчэ адна цікавая крыніца знаходзіцца ў некалькіх кіламетрах ад Гродна, у аграгарадку Гожа. Яе назвалі імем Элізы Ажэшкі. Вядомая пісьменніца пражывала ў Гродне, часам прыязджала ў вясковы храм і брала ваду з крыніцы. Аб гэтым Тэрэза Белавусава даведалася ад сваіх продкаў, што жылі ў гэтай мясцовасці.

Ахоўны статус

Усе імяныя крыніцы ўвайшлі ў новае энцыклапедычнае выданне «Крыніцы Беларусі». Тэрэза Іосіфаўна ў каторы раз раскладвае фотаальбомы, зборнікі, карты, папкі з афіцыйнымі перапіскамі і дакументамі, публікацыі ў СМІ, шматлікія падзякі. За кожнай такой паперкай - няпростая і нярэвая работа па ахове

крынічнай экасістэмы ў Гродзенскім раёне. І ўсюды я на расказвае аб «сваіх» крыніцах, планах, ідэях, а галоўнае аб тым, што чыстая вада - даволі значная праблема.

Гродзенскіх актывістаў пачулі. Сумесны праект з Гродзенскім абласным камітэтам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя па наданні шасці крыніцам ахоўнага статусу атрымаў падтрымку ў адпаведным міністэрстве. Такім чынам, у Гродзенскай пушчы ўпершыню з'явіліся крыніцы - помнікі прыроды мясцовага значэння.

- Для надання крыніцам ахоўнага статусу праведзены даследаванні, якія вызначылі, якая тэта вада, якія сюды ўваходзяць кампаненты. Зроблена табліца мікраэлементаў, утрымання хімічных рэчываў, атрыманы аналіз біялагічнай і ландшафтнай разнастайнасці крынічных вод, іх гісторыка-культурнае значэнне. Вынікі даследаванняў увайшлі ў пакет дакументаў для разгляду камісіі райвыканкама. Сабраны матэрыялы даў падставу для прыняцця рашэння аб аб'яўленні крыніц помнікамі прыроды мясцовага значэння, - удакладніла алгарытм работы Тэрэза Белавусава.

Перамога ў конкурсе грамадзянскіх ініцыятыў дазволіла значна прасунуць справу па добраўпарадкаванні крыніц. З дапамогай гродзенскіх скульптараў і работнікаў лягаса былі ўсталяваны стылізаваныя драўляныя ўказальнікі, зроблены дубовыя лаўкі, навесы, сталы і нават скульптура дзяўчыны, якая сядзіць з кубачкам у руках каля крыніцы Элізы Ажэшкі. Устаноўлены сметніцы, дарожкі пасыпаны жвірам.

- Тэта непасрэдна наш профіль работы. З цягам часу будзем мяняць трубы некаторых крыніц, паведаміў ляснічы Гожскага лягаса **Назарый КОРШАК**. -Мы вядзем санітарную ўборку каля крыніц кожны тыдзень. У нашым лясніцтве даволі шмат крыніц, можна сказаць, яны б'юць у кожным яры.

На думку прадстаўніка лягаса, супрацоўніцтва з грамадскімі арганізацыямі важна ў плане падтрымкі экалагічнай раўнавагі, чысціні навакольнага асяроддзя. Варта, каб людзі ведалі аб прыродным багацці і мелі магчымасць карыстацца чыстай вадой.

Водны рэсурс у дзеянні

«Крынічная» справа не стаіць на месцы. Тэрэза Белавусава па-ранейшаму не выпускае яе з поля зроку. У бліжэйшы час творчы калектыў мяркуе выйсці з чарговым праектам на конкурс грамадзянскіх ініцыятыў, які праводзіць абласная асацыяцыя мясцовых Саветаў дэпутатаў. Наступным этапам, на думку актывістаў, павінна стаць распрацоўка тыповага праекта па добраўпарадкаванні крыніц - помнікаў прыроды. Аб'екты важна вызначыць на мясцовасці і стварыць вакол іх пэўны антураж. Напрыклад, зрабіць болыя зручны падыход, нейкі арыгінальны навес, паставіць шылды, лаўкі. Разам з тым захаваць адметнасць кожнай. Гэтую функцыю павінны ўзяць на сябе мясцовыя органы ўлады. Упэўненыя захады ўжо зроблены. Напрыклад, крыніцу Элізы Ажэшкі дапамаглі абсталяваць у Гожскім сельсавеце. Цяпер тут штогод праходзіць вясковае свята «Залатыя ключы», прысвечанае крынічнай вадзе.

Магчымасці крыніц зацікавілі работнікаў культуры Гродзенскага райвыканкама. Той факт, што ўсе яны знаходзяцца ў адной мясцовасці і маюць непаўторны прыродны антураж, спрыяе стварэнню экалагічнага турыстычнага маршрута.

- Вядома, у ідэале хацелася б паказаць падрыхтаваныя пляцоўкі, прадумаць маршрут. Магчыма, дапоўніць яго іншымі аб'ектамі, каб людзі атрымалі яшчэ нейкія відовішчы, каб ім было цікава. Пакуль мы бачым, што ўсе крыніцы патрабуюць значных фінансавых укладанняў, бо трэба зрабіць і пад'езды да іх, і самі аб'екты. Тэта кладзецца на плечы землекарыстальнікаў. Добра тое, што да крыніц зараз з'явіўся інтарэс як з боку ўлад, так і грамадскасці, таму што тэта агульнае багацце, - выказала меркаванне начальнік аддзела культуры Гродзенскага райвыканкама **Таццяна КУЗЬМА**.

А між тым, вада з крыніцы - яшчэ і вельмі каштоўны прадукт. Як расказала доктар медыцынскіх навук, прафесар кафедры рэабілітацыі Гродзенскага медуніверсітэта **Ларыса ШРАГОВА**, зараз у аздараўленні вельмі важнае значэнне надаецца прыродным фактарам. А ў гэтай вадзе ўтвараюцца натуральныя аэраіоны, якія становяцца ўплываюць на арганізм

чалавека. Буціліраваная вада - не тое, што крынічная. Яна губляе свае якасці, бо праходзіць працэс абездзаражвання і абпраменьвання ўльтрафіялетам, яна не такая карысная.

Нашы санаторыі таксама скіраваны на аздараўленне прыроднымі фактарамі. Тэта аэраіонатэрапія, мінералатэрапія, янтарны і саляныя пакоі... Ука- раняецца шмат методык з уздзеяннем прыродных фактараў, у тым ліку крыніц, - акцэнтую ўвагу Ларыса Шрагова.

Дарэчы, яна падтрымала ідэю творчага калектыву «Прынямонне», які выйшаў з прапановай укараніць у вучэбны працэс Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта новую праграму па вывучэнні, лабараторным даследаванні і прымяненні ў медыцынскай практыцы мінеральна-сыравінных рэсурсаў — крынічнай вады і тарфяна-сапрапелевай гразі заказніка «Гродзенская пушча». Прапанова падтрымана на ўзроўні ўніверсітэта і будзе разглядацца ў вышэйшых інстанцыях. Дарэчы, такая практыка павінна стаць першай сярод медыцынскіх ВНУ Беларусь.

Актывістка Тэрэза Белавусава, у сваю чаргу, будзе планы па стварэнні інклюзіўнай прасторы для інвалідаў-калясачнікаў, марыць аб адкрыцці музея крынічнай вады і рыхтуе маршрут аздараўленняга турызму, аснову якому паклала сама прырода.

Маргарыта УШКЕВІЧ